

**Asiantuntijalausunto hallintovaliokunnalle asiassa
U 52/2005 vp ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston
direktiiviksi yleisten sähköisten viestintäpalvelujen yhteydessä
käsiteltävien tietojen säilyttämisestä ja direktiivin 2002/58/EY
muuttamisesta**

10.2.2006

Ville Oksanen

Oik. kand.

Tutkija, Teknillinen korkeakoulu
Hallituksen jäsen, Electronic Frontier Finland ry

Electronic Frontier Finland - EFFi ry on perustettu käyttäjien ja kansalaisten oikeuksien puolustamiseen Internetissä. Yhdistys pyrkii vaikuttamaan mm. yksityisyyttä, sananvapautta, tekijänoikeuksia ja tietokoneohjelmien patentointia koskeviin lainsäädäntöhankkeisiin Suomessa ja Euroopassa. Lisätietoja EFFi:n kotisivulta osoitteessa <http://www.EFFI.org/>.

Yleistä

Yleisen teletietojen tallennusvelvollisuuden toteutuminen on valitettavasti poliittinen realiteetti. EFFi ry:n näkökulmasta tärkein kritiikki yleistä tallennusvelvollisuutta vastaan on periaatteellinen. Tähän asti länsimaisissa oikeusvaltioissa ja niiden oikeudellisen perustan muodostavissa ihmisoikeussopimuksissa on lähdetty liikkeelle siitä, että valtio saa kohdistaa kansalaisiin tarkkailutoimenpiteitä ainoastaan perustellun epäilyn pohjalta ja tällöinkin tulee aina turvautua vähiten oikeuksia loukkaavaan menettelyyn, joka on vielä suhteellisuusperiaatteen mukainen. Nyt tämä periaate on haudattu ja olemme siirtyneet aikakauteen, jossa kaikki kansalaiset ovat epäiltyjä.

Prosessista

LVM:n muistiossa direktiivin syntytaustaa kuvataan sekavaksi. Määritelmä pitää hyvin paikkansa, tosin siihen olisi hyvä lisätä adjektiivi "hätäilevä". EFFi yhtyykin tässä eurokansanedustaja Riitta Myllerin (sd.) esittämään näkemykseen:

“Päätöksenteon kiirehtiminen teletunnisteiden tallennuspakossa ei ole viisasta politiikkaa... Euroopan unioni tarvitsee yhteisen politiikan terrorisminvastaisessa työssä, mutta työkalut on harkittava tarkoin ja niin että niillä saadaan aikaan toivottu tulos. Nyt keskustelua on käyty riittämättömästi eikä kaikkia perusteltuja näkemyksiä ole huomioitu.

Tallennusvelvollisuutta lähdettiin ajamaan terrorismin vastaisen taistelun nimissä, mutta jo alusta alkaen oli selvää, että järjestelmä on lähinnä kohdennettu tavanomaisen rikollisuuden torjuntaan. Terrorismista saatiin kuitenkin tarvittava viitekehys, jolla asiaa voitiin runnoa läpi nopeutetussa järjestyksessä. Esimerkiksi parlamentti luopui toisesta kuulemisesta aiheesta ministerineuvoston ja komission ennennäkemättömän painostuksen edessä.¹

Parlamentin käsittely

LVM:n lausunnossa viitataan parlamentin käsittelyn osalta lähinnä vain LIBE-valiokunnan ottamaan kantaan. Valitettavasti näin käsittelyn kulusta saa täysin väärän kuvan, sillä valiokunnan hyväksymä kanta muuttui lähinnä saksalaisten konservatiivien ja sosialistien viime vaiheessa tekemän kompromissin vuoksi ts. siinä torjuttiin käytännössä kaikki LIBE:n esittämät merkittävät muutokset direktiiviin. Kuvaavana esimerkkinä vaatimus viranomaisten kiristetyistä vastuusta väärinkäytöksiä vasteen ei ollut kompromissiryhmän mielestä hyväksyttävissä. Asiasta LIBE:ssä vastannut liberaaliryhmän Alexander Alvaro ei säästellyt sanojaan kuvatessaan PPE:n ja PSE:n toimintaa: *“..to make it quite short: they ripped us off.”* Alvaro myös sanoutui irti lopputuloksesta.

Pääkäsittelyn yhteydessä poliittiset ryhmät hajosivat. On kuitenkin hyvin huomionarvoista, että merkittävä enemmistö suomalaisesta eurokansanedustajista äänesti hyväksytyä direktiivipohjaa vastaan läpi puoluekentän. Suomalaisten eurokansaedustajien äänestyskäyttäytymistä käydään läpi liitteessä 1.

¹ Tanskan oikeusministeri Lene Espersen totesi mm: "ministerien piti päättää, pelkäävätkö he enemmän terroristeja vai parlamenttia" ja että "jos parlamentti ei suostu auttamaan, se ei ole tarpeeksi aikuinen osallistumaan lainkaan keskusteluun"

Järjestelmän järkevyydestä

Tallennusvelvollisuudessa tietoja tullaan tallentamaan kaikista kansalaisista, vaikka niitä tullaan tarvitsemaan vain todella pienestä murto-osasta ihmisiä, jotka tulevat A) syyllistymään johonkin vakavaan rikokseen ja B) käyttämään televiestimiä siten, että tallennettuja tietoja tarvitaan rikosten selvittämiseen. Jos oletetaan, että yksi kansalainen kymmenestä tuhannesta syyllistyy vakavaan rikokseen ja että näistä henkilöistä 10% käyttää televiestimiä rikoksen selvittämisen kannalta relevantilla tavalla, tietokantaan tallennettavasta tiedosta on 99,999% täysin turhaa tietoa. Tuleekin olemaan mielenkiintoista nähdä, miten Euroopan ihmisoikeustuomioistuin tulee suhtautumaan järjestelmään.

Kaiken lisäksi esitetty järjestelmä tiedetään jo etukäteen tehottomaksi. Mikäli henkilö oikeasti haluaa olla jättämättä jälkiä viestinnästään, kuten voisi olettaa asian olevan esimerkiksi terroristien kohdalla, tämä on esitetyn tallennusvelvollisuudenkin jälkeen helppoa. Esimerkiksi Internet-liikenteen osalta ns. yhteisötilaajat eivät ole tallennusvelvollisuuden parissa², mikä mahdollistaa jatkossakin helpon lähes-anonyymien liikkumisen verkossa. Tietotekniikkaa vähänkään tunteva rikollinen voi tämän lisäksi esimerkiksi kaapata (suojatunkin³) langattoman Internet-yhteyden ja tekeytyä viattomaksi uhrikseen, jonka voi olla mahdotonta kuukausien jälkeen enää todistaa syyttömyyttään.

Globaali vaikutus

EU:n (lähes) hyväksymä tallennusvelvollisuus tulee olemaan "erinomainen" esimerkki, johon ihmisoikeudelta heikommilla mailla voidaan vedota rakentaessaan omaa vastaavaa järjestelmää. Esimerkiksi EU:n on jatkossa huono kritisoida Kiinan tai Valko-Venäjän harjoittamaa verkkovalvontaa, koska se ei itse kunnioita kansalaistensa yksityisyyttä. EU:n ratkaisu on myös

² Tämä on sinänsäerittäin järkevää, koska esim. taloyhtiöiden ei voida olettaa pystyvän tallentamaan luottamuksellisesti tietoja.

³ FBI:n demonstraatioissa WEP-suojauksen käyttävän suojauksen murtamiseen meni kotikonstein kolme minuuttia:

<http://www.tomsnetworking.com/Sections-article111-page4.php>

omiaan lisäämään tallentamiseen tarvittavan teknologian saatavuutta ja laskemaan hintaa, mikä auttaa vastaavien valvontajärjestelmien pystyttämistä köyhemmissä maissa.

On hyvä myös huomioida, että EU:n kerättävät tiedot tulevat olemaan myös EU:n ulkopuolisten viranomaisen käytössä. Tämä on mahdollista ainakin Cybercrime-sopimuksen edellyttämän tietojenluovutusvelvollisuuden perusteella. Niinpä esimerkiksi jatkossa maat kuten Albania ja Venäjä voivat käyttää tietoja omiin tarkoituksiinsa.⁴

Lopuksi

Direktiiville itselleen ei enää ole tehtävissä tässä vaiheessa käytännössä mitään. Sen sijaan Suomi voisi kuitenkin vielä profiloitua maana, joka aktiivisesti seuraa direktiivin vaikutuksia niin kansalaisiin kuin IT-alan kansainväliseen kilpailukykyyn. Erinomainen keino tähän olisi ottaa aloite direktiivin toteuttamisen seuraamisessa ja tilata laajamittainen ja neutraalin tahon suorittama vaikutusarvio direktiivin vaikutuksista (komissio on kieltäytynyt tätä tekemästä ainakaan lähivuosien aikana.⁵)

Lisäksi EFFI toivoo, että Suomen viralliseen kantaan otettaisiin mukaan vaatimus, joka velvoittaisi teleoperaattoreita automaattisesti tiedottamaan jokaisen puhelun alussa, että puhelun tiedot tullaan tallentamaan mahdollista rikostutkintaa vastaan. Samoin jokaiseen sähköposti- ja tekstiviestiin tulisi lisätä toteamus tallennetuista tiedoista. Mahdollisesti tiedotusvelvollisuus voitaisiin ulottaa myös viestintäpalveluja koskeviin mainoksiin. Näin kansalaiset voisivat kokea olonsa turvallisemmaksi tietäessään, että yhteiskunta valvoo heitä?

EFFI ry:n puolesta

Ville Oksanen

⁴ Tietojen luovutus voi tapahtua samoilla ehdoilla kuin millä kotimaiset viranomaiset saisivat ne haltuunsa.

⁵ Vrt: <http://www.edri.org/edriagram/number4.2/dataretention>

Liite 1. Äänestyskäyttäytyminen parlamentissa

Edustaja	lisäys 47	lisäys 69	lisäys 75	lisäys 81	lisäys 85	Kompromissi 1	propmod
HASSI Satu	kyllä	ei	ei	ei	ei	ei	ei
KAUPPI Piia-Noora	kyllä	ei	ei	ei	ei	ei	ei
PAASILINNA Reino	ei	kyllä	ei	ei	ei	ei	ei
SEPPÄNEN Esko	kyllä	kyllä	ei	kyllä	ei	ei	ei
STUBB Alexander	kyllä	ei	ei	ei	ei	ei	ei
VIRRANKOSKI Kyösti Tapio	kyllä	ei	ei	ei	ei	ei	ei
MYLLER Riitta	ei	ei	ei	ei	ei	ei	ei
VÄYRYNEN Paavo	kyllä	ei	ei	ei	ei	ei	ei
ITÄLÄ Ville	ei	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä
LEHTINEN Lasse	ei	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä	kyllä
JÄTTEENMÄKI Anneli	ei ääntä						
LAX Henrik	ei ääntä						
TAKKULA Hannu	ei ääntä						

Lähde: FFII

Selitys:

Lisäys 47: direktiivin hylkäys

Lisäys 69: mihin rikokseen tallennettua dataa voidaan käyttää

Lisäys 75, Epäonnistuneiden puheluiden tallentaminen

Lisäys 81, kahden vuoden tallennusaika

Lisäys 85, yritykset maksajina

Kompromissi 1

(Direktiivi itsessään sisälsi paljon ristiriitaisia pykäläitä jotka piti muuttaa ennen hyväksymistä.

Kompromissi 1 siis sisältää useita muutoksia joita muun muassa Suomi oli ajamassa.)